

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

گزارش پژوهشی؛

موضوع:

"خرید تضمینی گندم"

جبری
معاونت سیاسی
صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب‌سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) (<http://www.iribnews.ir>)

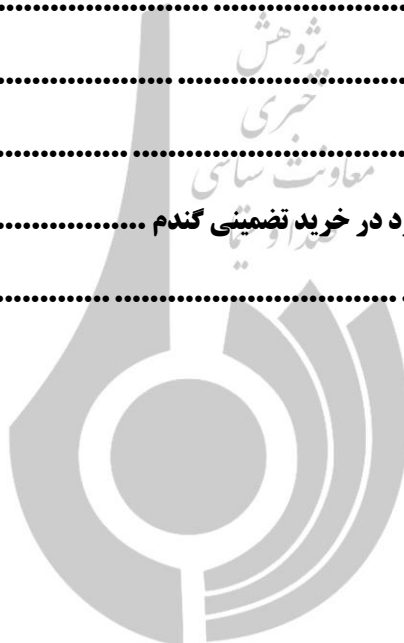
پژوهشگر: علی قنبری شیرسوار

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

- ❑ نکات برجسته ۱
- ❑ مقدمه و طرح مسئله ۱
- ❑ خرید تضمینی گندم ۱
- ❑ وضعیت خرید تضمینی گندم سال ۱۳۹۷ در استان ها Error! Bookmark not defined.
- ❑ تعیین و اعلام به موقع نرخ خرید تضمینی گندم ۳
- ❑ عدم افزایش متناسب قیمت گندم در سه سال گذشته ۳
- ❑ قیمت هر کیلو گندم در جهان ۴
- ❑ قیمت گندم ایران در سال جاری ۴
- ❑ احتمال قاچاق گندم از ایران به عراق ۵
- ❑ بی توجهی دولت به ۳ وظیفه قانونی خود در خرید تضمینی گندم ۵
- ❑ جمع بندی ۵

□ نکات برجسته

- ❖ یکی از اقدامات مهم دولت در تحقق خودکفایی در تولید گندم، خرید تضمینی این محصول از کشاورزان بود.
- ❖ تاخیر بیش از ۳ ماه در پرداخت مطالبات کشاورزان، عدم افزایش نرخ خرید تضمینی گندم متناسب با هزینه‌های تولید و قیمت‌های منطقه و تاخیر بیش از ۶ ماه در اعلام نرخ طی سال‌های اخیر، از جمله عواملی کاهش تولید گندم در کشور است.
- ❖ تفاوت قیمت گندم در دوسوی مرز ایران و عراق منجر به قاچاق گندم از ایران به کشورهای همسایه خواهد شد.
- ❖ با توجه به اینکه در حال حاضر قیمت جهانی گندم از قیمت داخلی این محصول بالاتر است تلاش دولت برای خرید تضمینی گندم در سال زراعی ۹۸-۹۷ باید افزایش قیمت بیشتری باشد.

□ مقدمه و طرح مسئله

تامین امنیت غذایی یکی از راهبردی‌ترین برنامه‌های دولت ایران می‌باشد و این امر مهم با اقدامات هوشمندانه وزارت جهاد کشاورزی محقق می‌شود. در سال‌های گذشته این اقدامات منجر به افزایش سطح تولید محصولات کشاورزی از ۹۷ میلیون تن در سال ۱۳۹۲ به بیش از ۱۲۰ میلیون تن در سال ۱۳۹۷ گردید که در سال‌های اخیر بی‌سابقه بوده و شایسته تقدیر است.

گندم از جمله محصولاتی بود که با اقدامات وزارت جهاد کشاورزی طی این مدت، خودکفایی در تولید آن حاصل گردید و در نتیجه، نیاز کشور به این محصول راهبردی مرتفع شد.

یکی از اقدامات مهم دولت در تحقق خودکفایی در تولید گندم، خرید تضمینی این محصول از کشاورزان بود که به افزایش تولید گندم از ۹,۳ میلیون تن در سال ۱۳۹۲ به ۱۴,۵ میلیون تن در سال ۱۳۹۵ انجامید. با این وجود، به دلیل عدم رعایت ارکان اساسی و قانونی خرید تضمینی در سال‌های اخیر، تولید گندم در سال زراعی ۱۳۹۶ به ۱۱,۵ میلیون تن و در سال ۱۳۹۷ به ۱۲,۵ میلیون تن کاهش یافت و پیش بینی می‌شود ادامه این روند، کاهش مجدد تولید گندم را نیز به همراه داشته باشد.

تاخیر بیش از ۳ ماه در پرداخت مطالبات کشاورزان، عدم افزایش نرخ خرید تضمینی گندم متناسب با هزینه‌های تولید و قیمت‌های منطقه و تاخیر بیش از ۶ ماه در اعلام نرخ طی سال‌های اخیر، از جمله عواملی بوده است که در این کاهش نقش کلیدی دارد و علاوه بر اینکه برنامه کشاورزان را با مشکل مواجه می‌کند، منجر به قاچاق گندم نیز می‌شود.

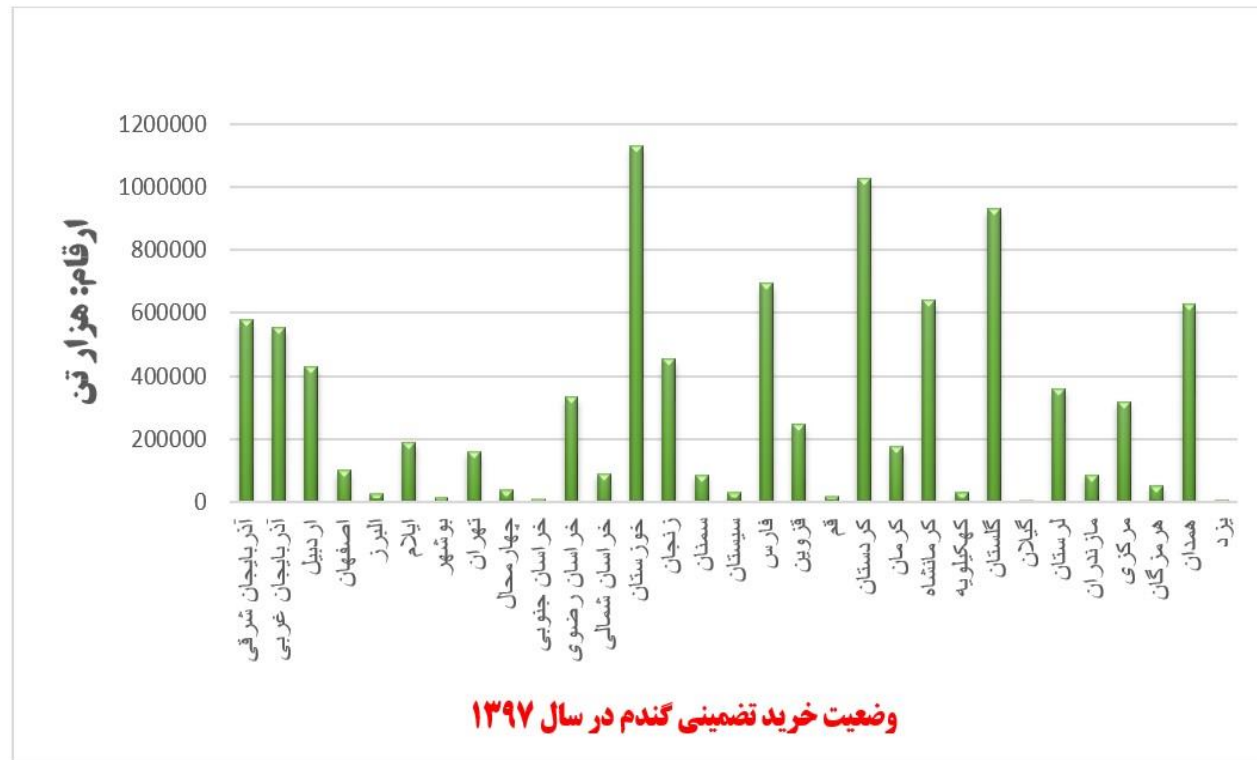
سازمان برنامه و بودجه باید هر ساله نرخ خرید تضمینی محصولات کشاورزی از جمله گندم را از ابتدای فصل پاییز در مهرماه اعلام کند اما در سال جاری باوجود گذشت بیش از یک ماه نرخ‌های خرید تضمینی مشخص نیست و کشاورزان برای تصمیم‌گیری در انتخاب نوع کشت و محصول دچار سردرگمی شده‌اند. ادامه این روند می‌تواند آثار نامناسبی بر میزان تولید گندم و کاهش رغبت کشاورزان برای کاشت محصول اساسی داشته باشد و وضعیت خودکفایی تولید گندم را در معرض تهدید قرار دهد. در این گزارش وظایف قانونی دولت در خرید تضمینی گندم و اثرات آن را برای سال زراعی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ مورد بررسی قرار داده شده است.

□ خرید تضمینی گندم

گندم غذای اصلی مردم ایران بوده و هر ساله طبق شرایط اقلیمی کشور و هر استان کشت تا برداشت آن، معمولاً از اول مهرماه هر سال آغاز شده و تا پایان خرداد ماه ادامه پیدا می‌کند. از جمله وظایف مهم و قانونی دولت در بخش کشاورزی، خرید تضمینی محصولات اساسی غذایی است که تاثیر بسزایی در زندگی و سفره مردم دارند. گندم به دلیل تامین ۳۸ و ۴۲ درصد از پروتئین و کالری مصرفی خانوار^۱، نقشی اساسی در تامین امنیت غذایی دارد و به همین منظور این محصول نیز در لیست محصولات اساسی مشمول قانون خرید تضمینی قرار دارد.

□ وضعیت خرید تضمینی گندم سال ۱۳۹۷ در استان‌ها

بر اساس گزارش‌های آماری مرکز روابط عمومی وزارت جهاد کشاورزی طی سال جاری استان‌های خوزستان، کردستان و گلستان پیشتاز تولید و فروش گندم به دولت بوده‌اند:

□ تعیین و اعلام به موقع نرخ خرید تضمینی گندم^۲

^۱ - مقاومت نیوز- ۲ آبان ۱۳۹۷- یزدان سیف- مدیر عامل شرکت بازرگانی دولتی ایران .

^۲ - مقاومتی نیوز- ۲۹ مهر ۱۳۹۷

ایران در سال ۱۳۹۱ علی‌رغم وجود ظرفیت‌های مناسب برای تولید گندم، یکی از بزرگترین واردکنندگان گندم در جهان بود و حدود ۱۰ میلیون تن گندم از دیگر کشورها وارد می‌کرد. اما در چند سال اخیر با برنامه‌ریزی مناسب وزارت جهاد کشاورزی خودکفایی در تولید این محصول حاصل شد. به عبارت دیگر دولت با تعیین و اعلام به موقع قیمت گندم توانست کشاورزان را برای تولید این محصول تشویق کند تا علاوه بر خودکفایی در تولید، وضع معیشتی آنان را نیز بهبود بخشد.

اما بر خلاف تصریح دو قانون مهم (تعیین و اعلام به موقع نرخ خرید تضمینی گندم) در حوزه کشاورزی، به دلیل فشارهای خلاف واقع مبنی بر بی‌کیفیت بودن گندم‌های تولید داخل و ادعای کمبود منابع مالی در دولت برای خرید گندم از کشاورزان، وضع تولید گندم در کشور بحرانی شده است. به عبارت دیگر، دولت قیمت خرید تضمینی گندم را نه به صورت متناسب با افزایش هزینه‌ها و نه در زمان مقرر اعلام نمی‌کند و همین عوامل منجر به بی‌اعتمادی کشاورزان در برنامه‌ریزی برای تولید این محصول شده است.

□ عدم افزایش متناسب قیمت گندم در سه سال گذشته

در جدول زیر وضعیت تولید و قیمت خرید تضمینی گندم در سال‌های قبل و فعلی به صورت کامل مشخص شده است:

میزان تولید و خرید تضمینی گندم						
سال زراعی	میزان تولید (میلیون تن)	میزان خرید گندم	رشد خرید گندم	قیمت (ریال)	رشد قیمت گندم	نرخ تورم
۱۳۹۲	۹.۳	۴/۸	-۵۲	۸۰۰	۹۰	۳۴/۷
۱۳۹۳	۱۰.۵	۶/۷	۳۹/۶	۱۰۵۰۰	۳۱/۳	۱۵/۶
۱۳۹۴	۱۱.۵	۸	۱۹/۴	۱۱۵۵۰	۱۰	۱۱/۹
۱۳۹۵	۱۴.۵	۱۱/۵	۴۳/۸	۱۲۷۵۰	۹	۹
۱۳۹۶	۱۱.۷	۸/۸	-۲۳/۵	۱۳۰۰۰	۲/۳	۹/۶
۱۳۹۷	۱۲.۶	۹/۵	۸/۰	۱۳۰۰۰	۰	۱۱/۵

بررسی روند تاریخی تولید و قیمت‌گذاری این محصول نشان می‌دهد هر زمانی که قیمت خرید تضمینی گندم مطابق و یا بیشتر از نرخ تورم افزایش داشته، وضعیت تولید این محصول بهبود یافته است.

□ قیمت هر کیلو گندم در جهان

اما بررسی روند قیمت جهانی گندم نشان می‌دهد با توجه به افزایش نرخ ارز در ایران و خشکسالی پیش آمده در اتحادیه اروپا و برخی از مناطق روسیه، قیمت این محصول افزایش یافته است. قیمت جهانی این محصول در حال حاضر برای هر تن به طور متوسط بین ۲۰۰ تا ۲۴۰ دلار است که با توجه به افزایش نرخ ارز سامانه نیما در ایران (۸۵۰۰ تومان) و بدون احتساب هزینه بیمه، حمل و نقل و عوارض گمرکی قیمت گندم کیلویی ۱۷۰۰ تا ۲۰۴۰ تومان خواهد شد.

□ قیمت گندم ایران در سال جاری

قیمت گندم در ایران طی دو سال اخیر بدون توجه به افزایش هزینه‌های تولید و قیمت‌های جهانی بدون تغییر باقیمانده است و از کشاورزان کیلویی ۱۳۰۰ تومان خریداری می‌شود.

این در حالی است که با توجه به تورم اعلامی از سوی مقامات بانک مرکزی و مرکز آمار ایران، هزینه نهاده‌های تولیدی هر کدام حداقل به اندازه تورم اعلام شده افزایش قیمت داشته‌اند.

بررسی‌های انجام شده از هزینه‌های تولید گندم آبی توسط کشاورزان نشان می‌دهد که قیمت خرید تضمینی گندم برای کشت گذشته می‌بایست برای هر کیلو، در حدود ۱۴۸۸ تومان تعیین می‌شود تا کشاورزان متضرر نشوند.

جدول زیر به طور مشخص این موضوع را نشان می‌دهد:

واحد: ریال / هر هکتار		اطلاعات مورد نیاز برای محاسبه قیمت تضمینی محصول گندم آبی		
هزینه در سال ۹۶-۹۷	قیمت واحد	واحد	مقدار/تعداد	نوع عملیات
۱۲۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰۰	بار	۱	شخم
۶۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	بار	۲	دیسک
۴۵۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰	بار	۱	سایر عملیات
۳۱۶۸۰۰۰	۱۷۶۰۰	کیلوگرم	۱۸۰	بذر و ضدعفونی
۸۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰	بار	۱	بذر کاری
۱۹۲۵۰۰۰	۷۷۰۰	کیلوگرم	۲۵۰	کود شیمیایی اوره
۱۱۰۰۰۰۰	۱۱۰۰۰	کیلوگرم	۱۰۰	کود شیمیایی فسفات
۱۵۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	کیلوگرم	۱۰۰	کود شیمیایی پتاس
۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	کیلوگرم	۵	کودهای زیستی و ریزمغذی
۲۸۵۷۵۰	۴۵۰	کیلوگرم	۶۲۵	حمل کود و بذر
۱۲۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	بار	۳	کودپاشی
۸۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰	لیتر	۱	سم قارچ کش
۱۳۵۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰	لیتر	۱.۵	سم علف کش (پهن برگ و باریک برگ)
۸۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	بار	۲	سمپاشی و اجاره سمپاش
۵۴۰۰۰۰۰	۱۸۰۰	مترمکعب	۳۰۰۰	آب بهاء
۲۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰	بار	۲	آبیاری
۲۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰	بار	۱	برداشت و جمع آوری
۱۶۰۰۰۰۰	۴۰۰	کیلوگرم	۴۰۰۰	هزینه حمل تا مرکز تحویل
۲۵۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰	هکتار	۱	بیمه محصول سهم زارع
۲۸۰۲۸۷۵۰				جمع هزینه ها
۱۴۰۱۴۳۸	-	-	-	هزینه متفرقه (۵٪)
۲۹۴۳۰۱۸۸	-	-	-	جمع کل هزینه تولید
۴۱۲۰۲۲۶				سود سرمایه در گردش (۱۴٪)
۳۳۵۵۰۴۱۴				جمع کل هزینه ها
۶۰۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰	هکتار	۱	کسر می شود ارزش کاه
۳۲۹۵۰۴۱۴				خالص هزینه ها
		یک هکتار	۴۰۰۰	عملکرد در هکتار
۸۱۳۸				هزینه تمام شده هر کیلو
۱۶۴۸				سود تولید کننده (۲۰٪)
۹۸۸۵				هزینه تمام شده یا سود
۲۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰	هکتار	۱	ارزش اجاره ای زمین
۱۴۸۸۵				قیمت تمام شده هر کیلو گندم آبی

□ احتمال قاچاق گندم از ایران به عراق

از سویی دیگر بررسی قیمت گندم در مرز عراق نیز نشان می‌دهد، با توجه به شرایط ویژه این کشور در حل بحران‌های نظامی و وضع نامناسب تولید گندم در این کشور قیمت گندم حدوداً ۴۷۲ دلار برای هر تن است. به عبارت دیگر دولت عراق با توجه به ۳ نوع درجه کیفی مختلف گندم، قیمت این محصول را در حدود ۳۵۴ تا ۴۷۲ دلار برای هر تن برآورد کرده است. براین اساس قیمت گندم درجه ۱، ۲ و ۳ به ترتیب برابر با ۴۰۴، ۴۷۲ و ۳۵۴ دلار تعیین شده است. بنابراین قیمت هر کیلوگرم گندم در کشور همسایه ایران با توجه به شرایط نرخ ارز و مینا قرار دادن نرخ فعلی ارز در سامانه نیما (۸۵۰۰ هزار تومان) از ۳۰۰۰ تا ۳۹۰۰ تومان تعیین شده است. مسلماً تفاوت قیمت گندم در دوسوی مرز ایران و عراق منجر به قاچاق گندم از ایران به کشورهای همسایه خواهد شد و همین موضوع کفایت تا ایران دوباره به کشور واردکننده گندم تبدیل شود.

□ بی‌توجهی دولت به ۳ وظیفه قانونی خود در خرید تضمینی گندم

در خصوص قیمت خرید تضمینی محصولات کشاورزی این قیمت‌ها باید حداقل به اندازه نرخ تورم اعلام شده توسط بانک مرکزی افزایش داشته باشد. دولت براساس قانون برنامه ششم توسعه باید محصولات خریداری شده را به روز پرداخت کند اما در سال‌های اخیر بزرگترین ضعف دولت در این موضوع، عمل نکردن به ۳ تکلیف قانونی خود است چرا که تاکنون قیمت خرید تضمینی گندم را اعلام نکرده است و سال گذشته در اردیبهشت ماه و با ۸ ماه تاخیر این قیمت‌ها اعلام شد.

طبق بند ب ماده ۳۱ قانون برنامه ششم توسعه، دولت موظف است به منظور انجام به موقع خرید تضمینی محصولات کشاورزی و در صورت وقفه در پرداخت خرید تضمینی، طبق بند الف ماده ۱۰ همان قانون جریمه تاخیر مطالبات را پرداخت نماید.

میزان افزایش قیمت خرید را دولت در سال گذشته رعایت نکرد، چرا که با توجه به تورم ۱۰ درصدی در سال گذشته قیمت خرید تضمینی گندم در سال ۹۶ و ۹۷ بدون رشد به تصویب شورای عالی اقتصاد رسید و در سال جاری نیز تورم تا پایان سال به ۳۵ درصد می‌رسد و پیشنهاد افزایش قیمت وزارت جهاد کشاورزی ۲۲ درصد است که دولت احتمالاً آن را رعایت نمی‌کند.

□ جمع‌بندی :

مسئولین سازمان برنامه و بودجه از مخالفین اصلی افزایش قیمت گندم در سال گذشته بودند و طبیعتاً مسئولیت هر گونه کاهش میزان تولید گندم داخلی و جایگزین شدن گندم خارجی با مسئولین این سازمان خواهد بود. امید است بار دیگر مسئولین دولتی با بررسی بیشتر واقعیات زمینه تحقق بند ۶ و ۷ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را بیش از پیش عملی سازند.

با توجه به اینکه در حال حاضر قیمت جهانی گندم از قیمت داخلی این محصول بالاتر است تلاش دولت برای خرید تضمینی گندم در سال زراعی ۹۸-۹۷ باید افزایش قیمت بیشتری باشد.

عدم افزایش مناسب قیمت گندم در شرایط حساس کنونی که دولت با کمبود منابع ارزی نیز مواجه است منجر به کاهش تولید، افزایش واردات و قاچاق گندم به کشورهای همسایه خواهد شد. هرچند که دولت علت دیر اعلام شدن قیمت گندم، در شورای اقتصاد را حساسیت دولت برای تعیین قیمت مناسب خرید برای افزایش انگیزه کشاورزان در جهت تولید بیشتر اعلام کرده است.

بررسی‌های ما طبق قانون تضمین خرید محصولات کشاورزی و همچنین هزینه‌های تولید و قیمت‌های منطقه، نشان می‌دهد که نرخ خرید تضمینی گندم در سال جاری باید ۱۶۰۰ تا ۱۸۰۰ تومان تعیین شود تا علاوه بر ایجاد انگیزه در کشاورزان، از صادرات قاچاقی این محصول جلوگیری نماید و زمینه را برای استمرار امنیت غذایی در کشور فراهم کند.

